

Amaloota Gabroota Ar-Rahmaan-Kutaa 4

Description

Rakkoolee gurguddaa jirenyaa keessatti nama muudatan keessaa tokko rakkoo diinagdeeti. Yommuu qabeenya argatan garmalee israafa gochuun (qisaasessuun) dhifhinna cimaatti seenu. Yookiin immoo doy'a ta'uun osoo itti hin fayyadamin, qabeeniyi suni irraa fudhatama ykn inni irraa du'a. Gabroonni Ar-Rahmaan akkaataa diinagde itti horatanii fi bulchan warra beekaniidha. Kutaa darbe keessatti Gabroonni Ar-Rahmaan namoota waliin walitti dhufeinya akkami akka qabanii fi ibaada akkamitti akka hojjatan ilaalle turre. Har'a immoo diinagdee waliin hariiroo akkami akka qaban ni ilaalla. Amaloota kanniin qo'anee diinagdee keenya too'achuu fi haala sirriin bulchuuf nuti qophiidhaa? Waliin haa jalqabnu...

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا مِمْْرَغُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ

“Isaan yommuu baasan kan hin qisaasessinee fi hin doy’oomneedha. Garuu gidduu kanatti [baasin isaanii] jiddu-galeessa kan ta’eedha.” Suuratu Al-Furqaan 25:67

Gabroonni Ar-Rahmaan baasi (nafaqaa) dirqamaas ta’ee baasi jaallattamaa yommuu baasan, baasi barbaachisu caalaa baasun kanneen hin qisaasessineedha. Ammas, baasi dirqamaa dhiisun kanneen hin doy’oomnedha.

“**kan hin qisaasessinee**” kana jechuun baasi keessatti daangaa sirrii ta’ee kanneen hin darbineedha. “**hin doy’oomneedha**” kana jechuun baasi ofii fi baasi namoota isaan irratti baasun dirqama ta’ee kanneen hin dhifhisneedha. Jecha biraatin, qabeenya osoo qabanu baasi ofirratti baasu hin danqan (hin dhifhisan). Namoota isaan jala jiran irrattis hin dhifhisan.

“Garuu gidduu kanatti [baasin isaanii] jiddu-galeessa kan ta’eedha.” Kana jechuun baasin isaanii qisaasessuu fi doy’ummaa jidduu karaa jiddu-galeessaa irra kan ta’eedha.

Qisaasessuun gara mirgaatin yommuu ta’uu, doy’ummaan immoo gara bitaa irratti argama. Karaan jiddu-galeessaa immoo karaa qajeelaa isaan lamaan jidduutti argamuudha.[\[1\]](#) Gabroonni Ar-Rahmaan baasi isaanii keessatti, gara mirgaa gorun osoo hin qisaasessin ammas, gara bitaa gorun osoo hin doy’oomin, karaa jidduu-galeessaa hordofu.

Kanniin hubachuuf mee fakkeenyaa haa ilaallu. Namni tokko nyaata ni nyaata. Nyaata isaa keessatti garmalee nyaachun daangaa yoo darbe, qaamni isaa ni dadhaba. Hojii gaggaarii hojjachuu hin danda'u. Kuni israafa (qisaasessuudha). Gama biraatin immoo, osoo qabeenya qabu hamma barbaachisu gadi yoo nyaate ykn nyaata yoo dhiise, qaamni isaa garmalee laafee hojii gaggaarii hojjachuu dhiisa. Kuni

doy'ummaadha. Karaan jiddu-galeessa ta'e, osoo garmalee hin baay'isinii fi garmalee hin xiqqeessin haala madaallamaa ta'een nyaachudha.

Akkuma beekkamu namni humnaa ol baay'isee yoo nyaate, dhibee adda addaatiif of saaxila. Akkasumas, hamma barbaachisu gadi yoo nyaates rakkinnna adda addaatiif saaxilama. Kanaafu, qisaasessuu fi doy'ummaan karaalee jallataa ta'aniidha.

Gabrooni Ar-Rahmaan diinagdee isaanii baasu keessatti gamnoota fi warra qalbii qabuudha. Fedhii lubbuutin dhiibamuun qabeenya isaanii akkuma argan hin balleessan. Ammas, doy'ummaa, haafa'u fi sodaa hiyyummaatin dhiibamuun dirqama isaan irra jiru baasu irraa qabeenya isaanii garmalee hin qustan.

Hayyooni keenya qisaasessuu fi doy'ummaa aayah tana keessatti barbaadame haala kanaan guduunfu: Asitti **qisaasessuun** hiika lama qaba: 1ffaa-baasi halaalaa yommuu baasan daangaa darbuudha. Fkn, uffata, nyaata fi kkf irratti baasi daangaa darbe baasu. 2ffaa- wanta Rabbiin dhoowwe irratti qabeenya baasu. Osoo xiqaatellee, haraama irratti qabeenya baasun qisaasessuudha. Fkn, khamri (wanta nama macheessu) bituu fi wanta fokkuu adda addaa irratti qabeenya baasun qisaasessudha.

Doy'ummaanis hiika lama qaba: 1ffaa-hamma nama barbaachisu irraa hanqisuu fi garmalee xiqqeessu. 2ffaa-Haqa Rabbii dhoowwachuu[2] – fkn, osoo qabeenya gahaa qabanu zakaa baasu ykn sadaqaa kennuu diduu.

Gabrooni ar-Rahmaan dhaamsa Rabbiin kitaaba Isaa keessatti buuse waan beekaniif, qabeenya isaanii badii irratti baasun ykn hamma isaan barbaachisu ol baasun hin qisaasessan. Ammas, hamma isaanii fi namoota isaan jala jiraniif barbaachisu hanqisun ykn haqa isaan irratti dirqama ta'e dhoowwachuu hin doy'ooman. Akkaata diinagde itti horatan ilaachise dhaamsi Rabbii (Subhaanahu) kana ture:

﴿وَعَاتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَأَبْنَ الْسَّبِيلِ وَلَا تُبَدِّرْ تَبَذِيرًا ۚ إِنَّ الْمُبَدِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ۚ وَإِمَّا تُعْرِضَ عَنْهُمْ أَبْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا ۚ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنْقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ۚ﴾

“Firaaf, harka qalleeyyi fi karaa deemaafis haqa isaa kensi. Qisaasessuu hin qisaasessin. Dhugumatti, warri qisaasessan obboleeyyan sheyxaanotaa ta'anii jiru. Sheyxaannis Gooftaa isaa akkaan waakkataa ta'eera. Gooftaa kee irraa rahmata abdattu barbaadun yoo isaan irraa garagalte, jecha laafaa isaanitti dubbadhu. Harka kee gara morma keetti sakaallamaa hin godhin, diriirsuu guutus hin diriirsin, komatamaa fi harka qullaa taate teessati.” Suuratu Al-Israa 17:26-29

“Firaaf, harka qalleeyyi fi karaa deemaafis haqa isaa kensi.”

Firaaf yommuu jedhu dhiigummaan fira kan ta'an, kanneen akka abbaa, haadha, ijoolle fi kanneen biroo. Firaaf haqaa isaa kenuun kan ta'uu tola isatti oolu, hariroo firummaa sufuu, baasi dirqamaa fi jaallatamaa isaan irratti baasudha. Garaagarummaa haajaa isaanii, dhiyeenya firummaa fi yeroo irratti hundaa'e haqni kунин garagara ta'u. Harka qalleeyyi jechuun nama hiyyeessa ta'eedha. Haqni nama kanaaf kennamu zakaa ykn sadaqaa irraa hamma ta'ee isaaf kenuun haajaa isaa guutudha. Haqni karaan deemaan qabu immoo yoo mana namsa bule, haala gaariin isa keessumeessu. Yoo maallaqa iddo jirenyaa isaa ittiin gahuu fixate ykn dhabe, maallaqa biyya ofii ittiin gahuu isaaf kenuudha.

Kanaafu ibsi aayah: fira keetiif tola oolun, baasi isaan irratti baasun, hariroo firumma sufuu haqa isaanii kenniif. Ammas, hiyyeessafis sadaqaa kenuun, karaa deemas keessumeessun ykn itti sadaqachuun haqa isaanii kenniif.[\[3\]](#)

“Qisaasessuu hin qisaasessin. Dhugumatti, warri qisaasessan obboleeyyan sheyxaanotaa ta'anii jiru. Sheyxaannis Gooftaa isaa akkaan waakkataa ta'eera.”

Qisaasessuu jechuun faffacaasudha. Akkuma sanyii midhaanii facaasanitti qabeenya bakka sirrii hin taanetti affacaasun qisaasessudha. Kuni shari'aa keessatti daangaa waan darbuuf balaalefatamaadha. Wanta Rabbiin dhoowwe irratti baasin bahu hundi qisaasessuudha. Wanta Rabbiin hayyame keessatti haajaa ol baasi baasunis qisaasessuudha. Miidhaaf ykn rakkisuuf baasin bahu hundi qisaasessuudha. Baasin karoora hin qabnee fi bakki qabeeniyi itti bahuu hin beekkamnes qisaasessuu irraayyi.

?Qisaasessuu keessaa wanta nama macheessu, araada nama qabsisu hunda irratti qabeenya baasudha. Fkn, alkooli, sigaaraa, caati fi kfk irratti qabeenya baasun qisaasessuudha.

?Mana keessatti meeshaan gahaan osoo jiru, bakka biraatti waan arganiif meeshaa san bituun mana guutun qisaasessuudha.

?Ammas, qisaasessu keessaa affeerra cidhaa, affeera nyaataa (diggisii) irratti hamma barbaachisu ol nyaata qopheessun ergasii kositti darbuudha.

?Gosoota qisaasessuu hawaasa keenya keessatti adeemsifamu lakkofne hin fixnu. Gabaabumatti qisaasessuun badii irratti qabeenya baasu, hanga itti hajamanii ol baasu, karoora malee qabeenya bittineessudha.

“Qisaasessuu hin qisaasessin.” Kana jechuun qabeenya kee Rabbiin faallessu keessatti hin baasin (haraama irratti hin baasin), hanga itti hajamtu ol hin bittineessin, qabeenya kee bakkuma argiteetti hin balleessin. Kana irra, Rabbiif jedhii karaa kheeyri (gaarii) keessatti haala madaallamaan baasi.

“Dhugumatti, warri qisaasessan obboleeyyan sheyxaanotaa ta'anii jiru.”

Rabbit subhaanahu warra qisaasessan obboleeyyan sheyxaanota ta'uu ibse. Kana jechuun sheyxaana waliin kan saahiboman ykn hiriyyoomaniidha. Isaan hasaasa sheyxaanatiin kan dhiibamaniidha. Sababni kanaa, baasi keessatti qajeelinni isaan bira waan hin jirreef hasaasa sheyxaana fedhii isaanii too'atuuf saaxilamu. Hanga fedhan qabeenya haa baasan, fedhii lubbuu sheyxaanni itti isaan kakaasu guuttachuuf gara fuunduraatti furga'u. Wanti fedhii lubbuu isaanii too'atu isaan bira waan hin jirreef, fedhii duuka bu'uun qabeenya qisaasessu. Sheyxaanni jinnii fi namsa gadi isaan xiqqeessun isaanitti taphatu. Suuta suutaan wanta hayyamamaa irraa gara wanta jibbameetti, ergasi gara wanta dhoowwamaa xiqlaatti, ergasii gara wanta dhoowwame guddaatti san booda gara kufriitti isaan geessu. Kunis kan ta'u, hamma injifannoo fedhiin lubbuu namoota dhuunfaa tokkoon tokkoon irratti qabuuni.[\[4\]](#)

(Sheyxanni wanta tokko nama hawwisiisa. Namni kuni yoo of hin too'atin, fedhii lubbuu isaa guuttachuuf qabeenya qabu hunda ni baasa. Tarii wanti kuni haraama ta'uu danda'a. Kanaafu, sheyxanaaf tolee jechuun haraama irratti qabeenya baasuun obboleeyyan sheyxanaa irraa nama godha. Ammas, sheyxanni nama TV, gazeexaa fi midiyya adda addaatin gara badiitti nama waamu. Namni isaaniif awwaachun qabeenya ofii yoo bittineesse obboleeyyan sheyxanaa keessaa ta'a. Miidhaan qabeenya qisaasessu maal akka ta'e gara boodaatti ni ilaalla.)

“Sheyxanni Gooftaa isaa akkaan waakkataa ta'eera.” Sheyxanni qananii Gooftaan isaa isarratti ooleef galata hin galchu. Kana irra ni waakkata. Waakkachuun kunis kan ta'u, Rabbiif ajajamuu diduu fi Isaa faallessuudha. Haaluma kanaan, ilmaan Aadum irraa obboleeyyan sheyxanaa qisaasessitoota ta'an, qananii Rabbiin isaan irratti ooleef galata hin galchan. Kana irra, ajaja Isaa ni faallessu, badii adda addaa hojjatu.[\[5\]](#)

“Gooftaa kee irraa rahmata abdattu barbaadun yoo isaan irraa garagalte, jecha laafaa isaanitti dubbadhu.” Kana jechuun yommuu firri kee, hiyyeessi fi karraa deemaan waa si kadhate, garuu si bira homaa kan hin jirre yoo ta'ee irraa garagaltee, jecha laafaa fi gaarii isaanitti dubbadhu. Jecha biraatin, rizqii waan dhabdeef garuu gara fuunduraatti Rabbiin rizqii akka siif kenuu kan abdattu taate yoo isaan irraa garagalte, dubbii laafaa isaanitti dubbadhu. Asitti “isaan irraa garagaluun” fuulaan irraa garagaluu osoo hin ta'in, qabeenya waan hin qabneef, “Waa isaanifi kenuu dhiisudha.” Garuu yommuu waa kenuu dhiisan, jecha laafaa fi gaarii ta'e dubbachuudha. Fakkeenyaf, Waadaa gaarii isaanifi seenu. “Yoo rizqiin Rabbii nuuf dhufe, in sha Allah siif kennina” isaanin jechu. Yookiin, “Rabbitiin nuu fi siif haa razzaqu.” Jechuu fi dubbii gogiinsi fi jabeenyi keessa hin jirre isaanitti dubbachuudha.[\[6\]](#) Kuni kan agarsiisu kadhataa dubbii badaa itti dubbachuu fi arrabsuu dhiisudha. Namoonni gariin kadhataa ni arrabsu. Ossoo waa isaf kenniniyyu dubbii jabaa fi gogaa itti dubbatu. Kuni amala badaa Muslima irraa hin eeggamneedha. Rabbiin subhaanahu wa ta'aalaa ni jedha:

قول مَعْرُوفٍ وَمَغْفِرَةٍ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتَبَعُهَا أَذْىٌ وَاللَّهُ عَنِّي

حَلِيمٌ

“Jecha gaarii fi araaramatu sadaqaa rakkisuun hordofame irra caala. Rabbitiin Dureessa, Obsaadha.” Suuratu Al-Baqarah 2:263 (Kana jechuun sababa sadaqaatin nama rakkisuun sadaqaa namaaf kenuu irra dubbii gaarii namatti dubbachuu, du'aayi namaaf gochuu fi hanqinna namaaf dhoksutu caala.)

“Harka kee gara morma keetti sakaallamaa hin godhin, diriirsuu guutus hin diriirsin, komatamaa fi harka qullaa taate teessati.” Rabbitiin subhaanahu aayah tana keessatti haala nama haafayuu fi doy'aa haala nama harki isaa morma isaatti sakaallameen ykn hidhameen wal fakkeesse. Namni harki isaa mormatti hidhame harkaan homaa hojjachuu hin danda'u. Nama qisaasessuu immoo haala nama harka ofii guutuu gadi diriirseen wal fakkeesse. Namni harka isaa guutuu yoo gadi diriirse fi gadi lakkise homtu harka isaatti hin hafu. Duraan harkatti kan waa qabatu yoo ta'e, yommuu harka isaa gadi diriirse

wanti suni harkaa kufa. Haaluma kanaan namni qabeenya isaa qisaasessuu fi balleessu dhumarratti homaa isa harkatti hin hafan.

“Harka kee gara morma keetti sakaallamaa hin godhin” kana jechuun nafsee tee, maatii kee, firoota kee, keessummaa keeti fi namoota biraa irratti baasu keessatti haafayaa fi doy’ a hin ta’ in.

“diriirsuu guutus hin diriirsin”, ammas baasi kee keessatti hin qisaasessin. Humna keeti ol kennitee fi galii kee caalaa baaste komatamaa fi harka qullaa taate teessati.[\[7\]](#) Asitti “diriirsu guutuu hin diriirsin” jechuun ajaje. Sababni isas diriirsun gariin faarfamaa fi gaariidha. Kana jechuun qabeenya guutuu hin kenniin ykn hin balleessin. Garuu qabeenya kee irraa hamma ta’ ee karaa gaarii keessatti baasi.

Aayan tuni osoo doy’ a hin ta’ inii fi hin qisaasessin karaa jiduu galeessaa akka hordofan nama qajeelchiti. Namni karaa jiddu-galeessaa hordofuu dhiisee doy’ aa ta’ e ykn qisaasessaa ta’ e, dhumarratti komatama fi harka qullaa kan hafu ta’ a. **“komatamaa fi harka qullaa taate teessati”**

“Eeti, namni qisaasessu harka qullaa hafuu danda’ a. Garuu namni doy’ i qabeenya ofii waan kuufatuuf akkamitti harka qullaa hafuu danda’ aa?” Gaafin jedhu ka’ uu danda’ a. Deebii isaa haala kanaan haa ibsinu:

Namni haafayuu fi doy’ ummaa irraa kan ka’ ee qabeenya garmalee qabatu, Rabbiin biratti, Malaykootaa fi namoota biratti komatamaa (waqqafamaa)dha. Ergasii Guyyaa Qiyaamaa Gooftaa isaa biratti wanta barbaadu argachuu irraa dadhabaa fi harka qullaa hafa. Guyyaa Qiyaamaa yommuu namoonni sadaqaa kennaa turan wanta isaan gammachiisu argatan, namni doy’ i immoo sadaqaa waan hin keniinef wanta namoonni sadaqa kennan argatan ni dhaba. Sababa kanaan, homaa kan hin arganne ta’ e harka qullaa hafa. Kan gadduu fi seena’ u ta’ ee taa’ a. Nama isa gargaaru hin argatu.

Namni qabeenya qisaasessuus Rabbiin biratti, Malaykootaa fi namoota biratti komatamaa (waqqafamaa) ta’ a. Ergasii Guyyaa Qiyaamaas, wantoota baay’ ee barbaadamu argachuu irraa dadhabaa fi harka qullaa kan hafu ta’ a. Addunyaa tana keessattillee qisaasessuun isaa hiyyeessaa fi sadaqaa namootatti kan hajamu isa taasisa. Wantu Rabbiin dhoowwe keessatti qabeenya baasu isaatiif kan gaabbu ta’ ee harka qullaa taa’ a.[\[8\]](#)

Eeti, namoonni doy’ a ta’ anii fi qisaasessan hawaasa keessattillee ni komatamu. Nama doy’ a namoonni maqaa badaan isa kaasu. Akkasumas, osoo haafayuu fi doy’ a ta’ uu guyyaa tokko qabeenya isaa balaan itti buute harka dhadhoofti (balleessiti). Ergasii kan gaddu fi gaabbu ta’ e harka qullaa taa’ a. Namni qisaasessuus yommuu qabeenyi isa jalaa dhumu, kan gaabbu, harka qullaa waa harkaa hin qabnee fi dadhabaa mala dhabe ta’ ee taa’ a.

Gabroonni Ar-Rahmaan kana waan beekaniif qabeenya isaanii baasu keessatti karaa jiddu-galeessaa hordofu.

Guduunfaa

? Qisaasessuun waa lama of keessatti qabata: wantoota Rabbiin dhoowwe (haraama) irratti qabeenya baasuu fi haajaa ol wantoota hin barbaachisne irratti qabeenya baasudha.

? Doy’ ummaanis wantoota lama of keessaa qaba: nafsee ofiitiif, maatii fi namoota nama jala jiraniif wanta dirqamaan barbaachisu guutuu dhiisu fi haqaa Rabbiin itti ajajee kenu didu. Fkn, osoo qabeenya

baay'ee qabanuu zakaa dhoowwachu, sadaqa kennu didu.

?Karaan jiddu-galeessaa kanniin hundarrraa bilisa kan ta'eedha. Gabroonni Ar-Rahmaan hin qisaasessanis, hin doy'oomanis. Baasin isaanii madaallamaa fi jiddu-galeessa kan ta'eedha.

Kitaabban wabii:

[1] [Ma'aariju Tafakkuri wa daqaa'iqu tadabburi](#) – 6/626

[2] Zaadul Masiir fuula 1022, Akkasumas, Tafsiiru Xabarii-17/497-...

[3] Tafsiiru Sa'dii-530, Ma'aariju Tafakkuri wa daqaa'iqu tadabburi -9/601-602, Tafsiiru Xabarii-14/564-565

[4] Ma'aariju Tafakkuri wa daqaa'iqu tadabburi 9/603-604

[5] Tafsiiru Xabarii-14/568

[6] Tafsiir ibn Kasiir, 5/69, Fathul Qadiir-fuula 819-Shawkaani, Ma'aariju tafakkuri 9/605, Zaadul Masiir 810

[7] Tafsiir ibn Kasiir, 5/69

[8] Ma'aariju Tafakkuri wa daqaa'iqu tadabburi -9/607

Date Created

November 6, 2019

Author

admin